

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

بسمه تعالی

مدیریت تحصیلات تکمیلی

تعهد نامه اصالت اثر

اینجانب زینب فضائلی فر متعهد می‌شوم که مطالب مندرج در این پایان نامه حاصل کار پژوهشی اینجانب است و دستاوردهای پژوهشی دیگران که در این پژوهش از آنها استفاده شده است، مطابق مقررات ارجاع و در فهرست منابع و ماخذ ذکر گردیده است. این پایان نامه قبلاً برای احراز هیچ مدرک هم سطح یا بالاتر ارائه نشده است. در صورت اثبات تخلف (در هر زمان) مدرک تحصیلی صادر شده توسط دانشگاه از اعتبار ساقط خواهد شد. کلیه حقوق مادی و معنوی این اثر متعلق به دانشگاه تربیت دبیر شهید رجایی می‌باشد.

نام و نام خانوادگی دانشجو

امضاء

دانشکده علوم انسانی

تحلیل محتوای دروس حرفه و فن دوره‌ی راهنمایی بر اساس مولفه‌های کارآفرینی

نگارش

زینب فضائلی فر

استاد راهنما: دکتر غلامعلی احمدی

استاد مشاور: دکتر محمد رضا امام جمعه

پایان نامه برای دریافت درجه کارشناسی ارشد

در رشته برنامه‌ریزی درسی

مهر ۱۳۹۱

شماره: ۲۰۱۹/۱۶
تاریخ: ۹۰۲/۳/۱۱
پیوست: -----

بسمه تعالی

دانشگاه تربیت مدرس شیرازی

صور تجلسه دفاع پایان نامه تحصیلی دوره کارشناسی ارشد

با تاییدات خداوند متعال و با استعانت از حضرت ولی عصر (عج) جلسه دفاع از پایان نامه کارشناسی ارشد سرکار خانم زینب فضایی فر رشته برنامه ریزی درسی تحت عنوان: تحلیل محتوای دروس حرفه و فن دوره راهنمایی براساس مولفه های کارآفرینی، که در تاریخ ۹۱/۲/۱۸ با حضور هیأت محترم داوران در دانشگاه تربیت مدرس شهید رجایی برگزار گردید و نتیجه به شرح زیر اعلام گردید.

قبول (باجاره عالی) ..... امتیاز (۱۰۰) دفاع مجدد مردود.

۱- عالی (۱۹-۲۰)

۲- بسیار خوب (۱۸-۱۸/۹۹)

۳- خوب (۱۶-۱۷/۹۹)

۴- قابل قبول (۱۴-۱۵/۹۹)

۵- غیر قابل قبول (کمتر از ۱۴)

اعضاء	نام و نام خانوادگی	مرتبه علمی	امضاء
استاد راهنما	دکتر غلامعلی احمدی	استادیار	
استاد مشاور	دکتر سید محمد رضا امام جمعه	استادیار	
استاد داور داخلی	دکتر علیرضا عصاره	استادیار	
استاد داور خارجی	دکتر رضوان حکیم زاده	استادیار	
نماینده تحصیلات تکمیلی	دکتر صادق نصری	استادیار	

دکتر غلامعلی احمدی

رئیس دانشکده علوم انسانی

تهران، اویزان، کد پستی: ۱۶۷۸۸-۱۵۸۱۱
صندوق پستی: ۱۶۷۸۵-۱۶۳
تلفن: ۰۹-۲۲۹۷۰۰۶۰ فکس: ۲۲۹۷۰۰۲۲
Email: sru@sru.ac.ir
www.srftu.edu

تقدیم به

پدر و مادر مهربان و صبورم که وجودشان مایه آرامش من است

به برادران و خواهرانم که محبتشان جاودان است و بی انتها

و

همسر عزیزم محمد که سرزمین دلم را روشنی بخشید

سپاس خدای را که سخنوران، در ستودن او بمانند و شمارندگان، شمردن نعمت های او ندانند و کوشندگان، حق او را گزاردن نتوانند.

بدون شک جایگاه و منزلت معلم، بزرگتر از آن است که در مقام قدردانی از زحمات بی شائبه ی او با زبان قاصر و دست ناتوانم، چیزی بنگارم اما از آنجایی که تجلیل از معلم، سپاس از انسانی است که هدف و غایت آفرینش را تامین می کند و سلامت امانت هایی را که به دستش سپرده اند، تضمین؛ بر حسب وظیفه از استاد با کمالات و شایسته؛ جناب آقای دکتر احمدی که در کمال سعه صدر، با حسن خلق و فروتنی، زحمت راهنمایی رساله ام را بر عهده گرفتند؛

از استاد صبور و با تقوا، جناب آقای دکتر امام جمعه که همواره بر کوتاهی و درستی من قلم عفو کشیده و کریمانه از کنار غفلت هایم گذشته اند و زحمت مشاوره این رساله را متقبل شدند و از استاد فرزانه و دلسوز؛ جناب آقای دکتر عصاره که زحمت مطالعه و داوری این پژوهش را بر عهده گرفتند، کمال تشکر و قدردانی را دارم.

باشد که این خردترین، بخشی از زحمات ایشان را سپاس گوید.

چکیده

هدف پژوهش حاضر تحلیل محتوای کتاب‌های آموزش حرفه و فن دوره‌ی راهنمایی بر اساس مولفه‌های کارآفرینی است. روش تحقیق در این پژوهش توصیفی از نوع تحلیل محتوا می‌باشد و جامعه آماری پژوهش شامل ۳ جلد از کتاب‌های آموزش حرفه و فن دوره‌ی راهنمایی در سال تحصیلی ۹۱-۱۳۹۰ است.

در این پژوهش حجم نمونه برابر با حجم جامعه انتخاب گردید و به منظور اعتباریابی و روایی صوری و محتوایی، از دیدگاه‌های صاحب نظران و متخصصان کارآفرینی استفاده شده است. پایایی پژوهش نیز با توجه به فرمول پایایی هولستی محاسبه گردید که بر طبق این محاسبه، ضریب توافق بین کدگذاران ۹۴٪ به دست آمده است. ابزارهای این پژوهش فرم تحلیل محتوا می‌باشد. این فرم شامل ۸ مولفه اصلی کارآفرینی شامل توفیق طلبی، ریسک پذیری، مسئولیت پذیری، سخت کوشی، کنترل درونی، خلاقیت و نوآوری، سیالی و تحمل ابهام و ۲۶ شاخص موردنظر است. داده‌های حاصل از تحلیل محتوا نیز با استفاده از شاخص‌های آمار توصیفی، فراوانی و درصد فراوانی مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفته است. نتایج حاصل حاکی از آن بود که در هر سه کتاب آموزش حرفه و فن بیشترین فراوانی مربوط به مولفه‌های خلاقیت و نوآوری می‌باشد و کمترین میزان فراوانی مربوط به مولفه‌های تحمل ابهام در کتاب‌های آموزش حرفه و فن سال اول و دوم و مولفه سیالی در کتاب آموزش حرفه و فن سال سوم است.

واژگان کلیدی:

تحلیل محتوا، کارآفرینی، کتاب‌های آموزش حرفه و فن، دوره‌ی راهنمایی، مولفه‌های کارآفرینی

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
ب	فهرست مطالب.....
۵	فهرست جداول.....
۱	فصل اول : طرح مسئله.....
۲	۱-۱- مقدمه.....
۳	۱-۲- بیان مسئله.....
۶	۱-۳- ضرورت تحقیق.....
۷	۱-۴- اهداف پژوهش.....
۸	۱-۵- سوالات پژوهش.....
۹	۱-۶- تعریف واژه ها و مفاهیم.....
۹	۱-۶-۱- تحلیل محتوا.....
۹	۱-۶-۲- کتاب های درسی حرفه و فن.....
۹	۱-۶-۳- محتوا.....
۱۰	۱-۶-۴- دوره راهنمایی.....
۱۰	۱-۶-۵- کارآفرینی.....
۱۰	۱-۶-۶- مولفه های کارآفرینی.....
۱۳	فصل دوم : مروری بر ادبیات تحقیق.....
۱۴	۲-۱- مقدمه.....
۱۴	۲-۲- مبانی نظری تحقیق: بخش اول کارآفرینی.....
۱۴	۲-۲-۱- مفهوم کارآفرینی.....
۱۵	۲-۲-۲- تعاریف کارآفرینی.....
۱۶	۲-۲-۳- تعریف کارآفرین.....
۱۶	۲-۲-۴- اهمیت و ضرورت کارآفرینی.....
۱۷	۲-۲-۵- سیر تاریخی مفهوم کارآفرینی.....
۱۸	۲-۲-۶- کارآفرینی در هزاره سوم.....
۱۹	۲-۲-۷- تاریخچه پیدایش آموزش کارآفرینی.....
۲۰	۲-۲-۸- تعریف آموزش کارآفرینی.....
۲۱	۲-۲-۹- اهداف آموزش کارآفرینی.....
۲۲	۲-۲-۱۰- محتوای کارآفرینی.....
۲۲	۲-۲-۱۱- روش آموزش کارآفرینی.....
۲۳	۲-۲-۱۲- ارزشیابی آموزش کارآفرینی.....
۲۴	۲-۲-۱۳- سابقه کارآفرینی در ایران.....
۲۴	۲-۲-۱۴- کارآفرینی در علوم مختلف.....
۲۵	۲-۲-۱۴-۱- کارآفرینی از دیدگاه اقتصاد دانان.....
۲۵	۲-۲-۱۴-۲- کارآفرینی از دیدگاه دانشمندان علوم رفتاری.....

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۲۶	۲-۲-۱۴-۳- کارآفرینی از دیدگاه دانشمندان علوم مدیریت.....
۲۶	۲-۲-۱۵- کارآفرینی از دیدگاه اسلام.....
۲۷	۲-۳-۳- بخش دوم: ویژگی های کارآفرینان.....
۲۸	۲-۳-۱- توفیق طلبی.....
۲۹	۲-۳-۲- ریسک پذیری.....
۳۱	۲-۳-۳- مسئولیت پذیری.....
۳۲	۲-۳-۴- سخت کوشی.....
۳۴	۲-۳-۵- کنترل درونی.....
۳۵	۲-۳-۶- نوآوری و خلاقیت.....
۳۷	۲-۳-۶-۱- تفاوت خلاقیت و نوآوری.....
۳۷	۲-۳-۶-۲- ویژگی های افراد خلاق.....
۳۸	۲-۳-۷- تحمل ابهام.....
۳۹	۲-۳-۸- سیالی.....
۴۰	۲-۴-۴- بخش سوم کارآفرینی و برنامه درسی.....
۴۰	۲-۴-۱- مفهوم برنامه درسی.....
۴۰	۲-۴-۲- عناصر برنامه درسی.....
۴۱	۲-۴-۳- محتوا.....
۴۲	۲-۴-۴- سازمان دهی محتوا.....
۴۲	۲-۴-۵- کارآفرینی در برنامه درسی.....
۴۴	۲-۴-۶- ضرورت آموزش حرفه و فن.....
۴۵	۲-۴-۷- اهداف کلی درس آموزش حرفه و فن در دوره راهنمایی.....
۴۷	۲-۴-۸- پیشینه داخلی پژوهش.....
۴۹	۲-۴-۹- پیشینه خارجی پژوهش.....
۵۰	۲-۴-۱۰- نتیجه گیری.....
۵۰	۲-۴-۱۰-۱- مبانی نظری تحقیق.....
۵۱	۲-۴-۱۰-۲- بخش تحقیقاتی پژوهش.....
۵۲	فصل سوم : روش تحقیق.....
۵۳	۳-۱- مقدمه.....
۵۳	۳-۲- روش تحقیق.....
۵۳	۳-۳- جامعه آماری.....
۵۴	۳-۴- نمونه، روش نمونه گیری و حجم نمونه.....
۵۴	۳-۵- ابزار گردآوری داده ها.....
۵۵	۳-۶- روایی و پایایی.....
۵۵	۳-۶-۱- روایی.....
۵۵	۳-۶-۲- پایایی.....

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۵۵	۷-۳- روش تجزیه و تحلیل داده ها.....
۵۶	فصل چهارم : تجزیه و تحلیل داده ها (یافته های تحقیق).....
۵۷	۱-۴- مقدمه.....
۵۷	۲-۴- سوال اول پژوهش.....
۵۹	۱-۲-۴- پرسش های فرعی.....
۶۶	۳-۴- سوال دوم پژوهش.....
۶۸	۱-۳-۴- پرسش های فرعی.....
۷۵	۴-۴- سوال سوم پژوهش.....
۷۷	۱-۴-۴- پرسش های فرعی.....
۸۵	فصل پنجم : بحث و نتیجه گیری.....
۸۶	۱-۵- مقدمه.....
۸۶	۲-۵- تجزیه و تحلیل نتایج تحقیق.....
۸۶	۱-۲-۵- سوال اول پژوهش.....
۸۷	۲-۲-۵- سوال دوم پژوهش.....
۸۸	۳-۲-۵- سوال سوم پژوهش.....
۸۹	۳-۵- بحث و نتیجه گیری.....
۹۱	۴-۵- محدودیت های تحقیق.....
۹۱	۵-۵- پیشنهادات تحقیق.....
۹۱	۱-۵-۵- پیشنهاد برای مسئولان.....
۹۲	۲-۵-۵- پیشنهاد برای پژوهشگران.....
۹۳	پیوست.....
۱۰۴	منابع و ماخذ.....

فهرست جداول

صفحه	عنوان
۵۸	جدول ۱-۴ بررسی مولفه های کارآفرینی و شاخص های آنها در محتوای کتاب آموزش حرفه و فن سال اول راهنمایی.....
۵۹	جدول ۲-۴ بررسی مولفه توفیق طلبی در محتوای کتاب آموزش حرفه و فن سال اول راهنمایی.....
۶۰	جدول ۳-۴ بررسی مولفه ریسک پذیری در محتوای کتاب آموزش حرفه و فن سال اول راهنمایی.....
۶۱	جدول ۴-۴ بررسی مولفه مسئولیت پذیری در محتوای کتاب آموزش حرفه و فن سال اول راهنمایی.....
۶۲	جدول ۵-۴ بررسی مولفه سخت کوشی در محتوای کتاب آموزش حرفه و فن سال اول راهنمایی.....
۶۳	جدول ۶-۴ بررسی مولفه کنترل درونی در محتوای کتاب آموزش حرفه و فن سال اول راهنمایی.....
۶۴	جدول ۷-۴ بررسی مولفه نوآوری و خلاقیت در محتوای کتاب آموزش حرفه و فن سال اول راهنمایی.....
۶۵	جدول ۸-۴ بررسی مولفه سیالی در محتوای کتاب آموزش حرفه و فن سال اول راهنمایی.....
۶۵	جدول ۹-۴ بررسی مولفه تحمل ابهام در محتوای کتاب آموزش حرفه و فن سال اول راهنمایی.....
۶۷	جدول ۱۰-۴ بررسی مولفه های کارآفرینی و شاخص های آنها در محتوای کتاب آموزش حرفه و فن سال دوم راهنمایی.....
۶۸	جدول ۱۱-۴ بررسی مولفه توفیق طلبی در محتوای کتاب آموزش حرفه و فن سال دوم راهنمایی.....
۶۹	جدول ۱۲-۴ بررسی مولفه ریسک پذیری در محتوای کتاب آموزش حرفه و فن سال دوم راهنمایی.....
۷۰	جدول ۱۳-۴ بررسی مولفه مسئولیت پذیری در محتوای کتاب آموزش حرفه و فن سال دوم راهنمایی.....
۷۱	جدول ۱۴-۴ بررسی مولفه سخت کوشی در محتوای کتاب آموزش حرفه و فن سال دوم راهنمایی.....
۷۲	جدول ۱۵-۴ بررسی مولفه کنترل درونی در محتوای کتاب آموزش حرفه و فن سال دوم راهنمایی.....
۷۲	جدول ۱۶-۴ بررسی مولفه خلاقیت و نوآوری در محتوای کتاب آموزش حرفه و فن سال دوم راهنمایی.....
۷۳	جدول ۱۷-۴ بررسی مولفه سیالی در محتوای کتاب آموزش حرفه و فن سال دوم راهنمایی.....
۷۴	جدول ۱۸-۴ بررسی مولفه تحمل ابهام در محتوای کتاب آموزش حرفه و فن سال دوم راهنمایی.....
۷۶	جدول ۱۹-۴ بررسی مولفه های کارآفرینی و شاخص های آنها در محتوای کتاب آموزش حرفه و فن سال سوم راهنمایی.....
۷۷	جدول ۲۰-۴ بررسی مولفه توفیق طلبی در محتوای کتاب آموزش حرفه و فن سال سوم راهنمایی.....
۷۸	جدول ۲۱-۴ بررسی مولفه ریسک پذیری در محتوای کتاب آموزش حرفه و فن سال سوم راهنمایی.....
۷۹	جدول ۲۲-۴ بررسی مولفه مسئولیت پذیری در محتوای کتاب آموزش حرفه و فن سال سوم راهنمایی.....
۸۰	جدول ۲۳-۴ بررسی مولفه سخت کوشی در محتوای کتاب آموزش حرفه و فن سال سوم راهنمایی.....
۸۱	جدول ۲۴-۴ بررسی مولفه کنترل درونی در محتوای کتاب آموزش حرفه و فن سال سوم راهنمایی.....
۸۲	جدول ۲۵-۴ بررسی مولفه خلاقیت و نوآوری در محتوای کتاب آموزش حرفه و فن سال سوم راهنمایی.....
۸۲	جدول ۲۶-۴ بررسی مولفه سیالی در محتوای کتاب آموزش حرفه و فن سال سوم راهنمایی.....
۸۳	جدول ۲۷-۴ بررسی مولفه تحمل ابهام در محتوای کتاب آموزش حرفه و فن سال سوم راهنمایی.....

فصل اول

طرح مسئله

۱-۱- مقدمه

امروزه اهمیت کارآفرینی و کارآفرینان در سیستم اقتصادی منجر به اهمیت و توسعه کارآفرینی^۱ در بخشهای بنیادین یک کشور از جمله آموزش و پرورش شده است. آموزش کارآفرینی نه تنها نقش حیاتی در آموزش کسب و کار دارد بلکه به عنوان عامل مهمی در توسعه سرمایه انسانی برای استفاده از مهارت های جدید و فناوری های روز نیز می باشد. یکی از مهمترین اهداف برای اجرای آموزش کارآفرینی در میان مقاطع ابتدائی و راهنمایی باریک شدن شکاف توانایی های عملی و مهارت های کارآفرینی میان دانش آموزان می باشد، برنامه هایی که می توانند به ترویج و درک درستی از کارآفرینی بپردازند. همچنین این آموزش ها و مهارت ها می توانند ذهن دانش آموزان را فعال کرده و سطح آگاهی های آنان را برای انتخاب شغل در آینده افزایش دهند.

روند شکل گیری تمدن بشری از گذشته تاکنون نشان می دهد که دلیل اصلی و مشترک پیشرفت زندگی بشر در دوران های مختلف تاریخ همواره عامل تغییر و تحول بود که خود موجب دگرگونی عظیم و گسترده ای در تمام ابعاد زندگی انسان شده است (حسن مرادی، ۱۳۸۵).

انسانها در هر دوره ای از نوآوری صحبت می کنند و می خواهند برای رفع مشکلاتشان، راهبردهای ابتکاری را به وجود آورند اما باید گفت که در عصر حاضر، بیشتر از هر زمان دیگری به نوآوری و کارآفرینی نیاز است زیرا پیشرفت انفجاری فناوری و وسایل ارتباط جمعی در حدی است که عدم همگامی با آن موجب عقب ماندگی می شود (ایمانی و همکاران، ۱۳۸۸).

کارآفرینی تحت تاثیر اقدامات آموزشی است. در واقع آموزش های کارآفرینی برنامه های حیاتی برای توسعه هر کشور می باشند. یکی از دروسی که در خلال آموزش و تحصیل فرصت کارآفرینی و یادگیری مهارتهای زندگی و فرصت هدایت شغلی برای دانش آموزان را فراهم می آورد برنامه درسی حرفه و فن می باشد. این درس دانش آموزان را با مسیرهای تحصیلی آینده و با مشاغل و حرفه های موجود در جامعه آشنا ساخته و به آنان کمک می کند تا استعدادهای خود را بشناسند و برای آینده خود تصمیم بگیرند (راهنمای برنامه درسی حرفه و فن، ۱۳۸۹).

در عصر حاضر دانش و تجربه کارآفرینی به عنوان یک ضرورت اجتناب ناپذیر برای جوانان همه کشورها در کانون توجه همه دولت‌ها، دانشگاه‌ها، سازمان‌ها، مراکز آموزشی، بنگاه‌های اقتصادی و دیگر موسسات قرار دارد (شاه حسینی به نقل از راییت و اعتماد^۱، ۱۳۸۸).

کی و همکاران^۲ (۲۰۰۶) طی پژوهشی که در کشور هند و در میان دانش‌آموزان ۱۵-۱۸ انجام داده‌اند، به این نتیجه دست یافتند که برنامه‌های درسی شامل راهنمای معلم و کتب کار دانش‌آموزان در زمینه کارآفرینی، مهارت‌های لازم را برای ایجاد کسب و کار به دانش‌آموزان می‌آموزد و زمینه تشخیص فرصت، نوآوری، ریسک‌پذیری و تفکر انتقادی را در آن‌ها ایجاد می‌کند.

چنگ مینگ یو^۳ و همکاران (۲۰۰۹) در تحقیقی تحت عنوان " اثربخشی آموزش کارآفرینی در مالزی" نشان دادند که آموزش کارآفرینی در مالزی با انتظارات دانشجویان در کسب مهارت همخوانی ندارد و سطح آگاهی دانشجویان در مورد شناخت و چگونگی کارآفرینی هم چنان پایین است.

جعفری مقدم و فخارزاده (۱۳۹۰) با تحلیل محتوای کل کتاب‌های فارسی (کتاب‌های بخوانیم و بنویسیم) پنج پایه دبستان بر اساس الگوی رابینسون به این نتیجه دست یافت که ۲۴/۸٪ از کل کتاب‌های بخوانیم و نیز ۵۴/۹٪ از کل کتاب‌های بنویسیم به شاخص‌های نگرش کارآفرینانه توجه کرده‌اند و همچنین در کلیه کتاب‌ها، مولفه خلاقیت و نوآوری از بیشترین و مولفه تشخیص فرصت از کمترین فراوانی برخوردار است.

اکثر تحقیقات داخلی و خارجی تاثیر برنامه‌های آموزش کارآفرینی را در دانشگاه مورد بررسی قرار دادند. با توجه به اهمیت آموزش کارآفرینی در دوره راهنمایی این تحقیق تلاش دارد محتوای کتاب‌های درسی آموزش حرفه و فن دوره راهنمایی را بر اساس مولفه‌های کارآفرینی مورد تجزیه و تحلیل قرار دهد.

۱-۲- بیان مسئله

تحولات عظیمی که در تکنولوژی نوین رخ داد موجب گردید جامعه عصر صنعتی به تدریج جای خود را به جامعه‌ای بدهد که بر پایه دانش و اطلاعات استوار شده است. جامعه‌ای که نامش را جامعه اطلاعاتی نهاده‌اند. این انقلاب تمام جنبه‌های اجتماعی را تحت تأثیر قرار داده و بیش از همه بر نظام آموزشی به علت ماهیت آن تأثیر گذاشته است. این عامل تغییر و موضوع جدید که از اواخر قرن بیستم مورد توجه محافل آموزشی کشورهای جهان قرار گرفته، فرآیند کارآفرینی است که اساس و

1- Wright & Etemad

2- Kee & et al

3- Cheng Ming Yu

بستر ساز تغییر و دگرگونی است و در این خصوص نقش بنیادین و تعیین کننده ای ایفا می کند (سعیدی کیا، ۱۳۹۱).

کارآفرینی ازمنابع پایان ناپذیر همه جوامع بشری است (اکبری، ۱۳۸۷). در این راستا نظام آموزشی باید در ایجاد و پرورش روحیه کارآفرینی در اعضای خود تلاش کند. در واقع پیوند اجتناب ناپذیر نظام آموزشی با نظام اقتصادی رسالت کارآفرینی را بر آن تحمیل کرده است (عدلی، ۱۳۸۴).

برنامه درسی حرفه و فن می تواند زمینه مناسبی را برای آموزش های مرتبط با این حوزه و هدایت دانش آموزان به مشاغل تولیدی و صنعتی و تحقق کارآفرینی با نگرش نوین ایجاد نماید و بدیهی است که توسعه تولید، صنعت، اشتغال و کارآفرینی از شاخصه های اصلی رشد اقتصادی هر جامعه به شمار می آید همچنین این آموزش ها موجب ویژگی های شخصیتی همچون اعتماد به نفس، احساس مسئولیت، نظم، توانایی حل مسئله و مهارت های مبتنی بر فناوری های نوین در دانش آموزان می شود.

در امر آموزش کارآفرینی در کتاب های درسی نخستین گام شناسایی و آموزش ویژگی های کارآفرینی در دانش آموزان است زیرا توان و قدرت کارآفرین به ویژگی هایش بستگی دارد (آیت اللهی، ۱۳۸۹).

برای تفکیک کارآفرین از غیر کارآفرین ویژگی های مختلفی شناسائی شده است (احمدپور داریانی، ۱۳۹۱). مهمترین ویژگی های شخصیتی « رویکرد ویژگی ها » توفیق طلبی، تمایل به ریسک و مخاطره، گرایش به نوآوری و خلاقیت، روحیه شکست ناپذیری، مرکز کنترل درونی، استقلال طلبی می باشد (احمدپور داریانی، مقیمی، ۱۳۸۸).

در جریان آموزش و پرورش هر دوره، عوامل متعددی دخیل هستند که از بین آن ها می توان به برنامه درسی به عنوان یکی از ارکان برجسته آن اشاره کرد. اگر از منظر و دیدگاه برنامه درسی به کتاب های درسی به ویژه محتوا و فعالیت های یادگیری شاگردان نگاه کنیم، اهمیت و ضرورت یک محتوای خوب و پویا در فرآیند آموزش و پرورش بیش از پیش نمایان می شود. برنامه های درسی محمل مناسبی برای ارائه دانش، تغییر نگرش و آموزش مهارت هایی است که به دانش آموزان به عنوان بزرگسالان و تصمیم گیرندگان آینده کمک خواهند کرد که کمتر با مشکلات روبرو شوند و در صورت مواجهه با مشکلات تصمیمات سازنده ای اتخاذ کنند (حکیم زاده و همکاران، ۱۳۸۶، ص ۱۷).

با توجه به جایگاه کتب درسی در نظام آموزشی ایران انتظار می رود محتوای کتب به گونه ای تدوین گردد که توانایی پاسخگویی به تقاضای اجتماعی، فرهنگی و... دانش آموزان هر عصر را به شکل کارا و اثربخش دارا باشد. در عصر حاضر که انسان با انفجار اطلاعات و توسعه فناوری جدید مواجه است، نظام آموزش و پرورش وظیفه دارد برنامه های آموزشی و درسی را طوری سازماندهی نماید تا دانش آموزان بتوانند مهارت های یادگیری را کسب و ضمن ساخت دانش یادگیری خویش را کنترل

نمایند. در این راستا انتظار می رود مدارس در توسعه قابلیت های کارآفرینی نقش محوری ایفا نمایند (جهانیان، ۱۳۸۹).

کردنائیچ و زالی (۱۳۸۷) طی مطالعه ای تحت عنوان " آموزش کارآفرینی در نظام تعلیم و تربیت " بیان می دارند که یکی از راهبرد های اساسی برای مقابله با چالش های موجود در جامعه، آموزش کارآفرینی در نظام آموزش و پرورش است اما علی رغم استقبال گسترده نظام آموزش و پرورش کشور از کارآفرینی، آموزش کارآفرینی در مواردی با چالش های متعددی روبرو است که یکی از این چالش ها، چالش در محتوا و شیوه های آموزش کارآفرینی می باشد.

نتایج پژوهش مرادی و همکاران (۱۳۸۷) با عنوان بررسی ویژگی های بنیادین کارآفرینی در دانش آموزان دوره متوسطه خراسان شمالی نشان می دهد که دانش آموزان دوره متوسطه از نظر قابلیت های بنیادین کارآفرینی در وضعیت مطلوبی قرار ندارند و چهار ویژگی استقلال طلبی، خلاقیت، توفیق طلبی و ریسک پذیری از حد متوسط پایین تر است.

دیوی و همکاران^۱ (۲۰۱۱) طی تحقیقاتی نشان دادند، آموزش کارآفرینی و مشارکت دانش آموزان در فعالیت های اقتصادی موجب می شود تا آن ها در آینده کارآفرینان موفق تری شوند و نگرش مثبتی نسبت به مشاغل آینده داشته باشند.

مسئله ازدیاد بیکاری تحصیل کرده ها در کشور، نشانه ای از عدم تناسب بین دنیای کار و دنیای آموزش است. لذا طراحی و استقرار نظام کارآفرینی، خلاقیت و نوآوری در آموزش و پرورش و برنامه های درسی در راستای هدایت دانش آموزان به سوی حرف و مهارت های مورد نیاز حال و آینده کشور، متناسب با استعدادها، علایق و توانمندی های دانش آموزان، از مسائل ضروری کشور به حساب می آید. اکنون با توجه به مطالب فوق و از آنجا که تاکنون پژوهشی در ارتباط با تحلیل محتوای کتاب های درسی آموزش حرفه و فن دوره راهنمایی بر اساس مولفه های کارآفرینی صورت نگرفته است لذا مسئله اصلی پژوهش حاضر "تحلیل محتوای کتاب های آموزش حرفه و فن دوره راهنمایی بر اساس مولفه های کارآفرینی" می باشد که در آن میزان توجه به مولفه های مورد نظر در کتاب های درسی مورد بررسی قرار خواهد گرفت.

گوون^۲ (۲۰۰۹) با تحلیل محتوای برنامه های درسی جدید دوره ابتدایی ترکیه به این نتیجه رسید که دستاوردهای کارآفرینی در برنامه های درسی آموزش ابتدایی همچون علوم، علم و صنعت، علوم اجتماعی و ریاضیات منجر به ایجاد برخی از ویژگی های کارآفرینی در دانش آموزان می شود، اما این مقدار کافی نیست.

1- Davey & et al
2- Guven

۳-۱- ضرورت تحقیق

کارآفرینی را باید از ضروریات هزاره جدید دانست. اگر ما به عنوان کشوری صنعتی و در حال رشد به توسعه ی پایدار ملی می اندیشیم، باید به مسائل ملی و جهانی از رویکرد و منظر کارآفرینی بنگریم و به پرورش و توسعه ی کارآفرینان به ویژه در نسل جوان همت گماریم (احمد پورداریانی، ۱۳۹۱). هر قدر محتوای آموزش با نیازهای اساسی فراگیر ارتباط داشته باشد، انگیزه یادگیری او بیشتر می شود، هر قدر این ارتباط روشن تر باشد، انگیزه یادگیری نیز تقویت شده و دامنای باعث افزایش میزان کوشش و فعالیت فراگیر می شود (فردانش، ۱۳۸۷ ص ۱۵۲).

در سال های اخیر تقویت و توسعه کارآفرینی از مهم ترین مسائلی است که در سیاست های کلان یک کشور به آن پرداخته می شود. این مسئله به دلیل ضرورت کارآفرینی و نقش قابل توجه کارآفرینان در رشد و پیشرفت اقتصادی کشور می باشد. در وضعیتی که نقش کارآفرینی در اشتغال زائی و رشد اقتصادی، اجتماعی تمام کشورها بالاخص کشورهای توسعه یافته در دهه های اخیر ثابت شده، آموزش و تعلیم کارآفرینی بین افراد جامعه به مسأله روز کشورهای فرا صنعتی تبدیل شده است (نصیری قیداری، ۱۳۸۱).

پژوهش های متعددی از جمله دیوی و همکاران^۱ (۲۰۱۱)، کی و همکاران^۲ (۲۰۰۶)، فخارزاده (۱۳۹۰) و طالبی و زارع یکتا (۱۳۸۷) تاثیر مثبت آموزش کار آفرینی از طریق برنامه های آموزشی در مدارس و دانشگاه را در افزایش انگیزش، دانش، مهارت، پرورش نیروی ماهر کار و تربیت نیروی انسانی کارآفرین و خوداشتغال نشان داده اند.

در چند سال اخیر موضوع کارآفرینی در نظام آموزش و پرورش کشورمان مطرح شده ، و مورد استقبال واقع شده است. البته کارآفرینی موضوعی نیست که در قالب یک کتاب بتوان به تمام جنبه های آن پرداخت. درس حرفه و فن که سابقه ورود آن به برنامه درسی مدارس راهنمایی به سال ۱۳۵۰ بر می گردد، از ابتدا عهده دار آموزش های عملی و مهارتی به دانش آموزان بوده است. هنوز هم از این درس انتظار می رود دانش آموزان را با مسیرهای تحصیلی آینده و با مشاغل و حرفه های موجود در جامعه آشنا ساخته و به آنها کمک کند تا استعداد های خود را بشناسند و برای آینده خود تصمیم بگیرند. گرچه نمی توان نیل به چنین هدفی را تنها از یک درس انتظار داشت اما در مقایسه با سایر دروس این درس می تواند سهم بیشتری را به خود اختصاص دهد. محتوای این درس بر خلاف سایر دروس که بر یک موضوع تمرکز دارند به موضوعات مختلفی می پردازد و از تنوع محتوایی برخوردار است و جنبه عملی و مهارتی آن نسبت به جنبه نظری قوی تر می باشد و دانش آموزان را به کار و عمل وادار می کند (راهنمای برنامه درسی آموزش حرفه و فن، ۱۳۸۹). لذا با توجه به نیاز جامعه امروز به کارآفرینی برای حل مشکلاتی چون معضل بیکاری و تشویق دانش آموزان به مشاغل نو و

1- Davey & et al
2- Kee & et al

مورد نیاز، انتظار می رود که محتوای برنامه های درسی آموزش حرفه و فن بیش از پیش به موضوع کارآفرینی و کارآفرین کردن دانش آموزان پرداخته و با افزایش نگرش و دانش آنها در مورد کارآفرینی، هدایت تحصیلی و شغلیشان را نیز در آینده فراهم نماید. درس آموزش حرفه و فن با آموزش و پرورش نه تنها مهارت های پایه، بلکه مهارت هایی همچون حل مساله، تفکر انتقادی، پرورش خلاقیت و نوآوری در دانش آموزان، می تواند آن ها را برای مقابله با جهان در حال تغییر آماده کند. بنابراین توجه به این درس از اهمیت خاصی برخوردار است.

به طور کلی اهمیت و ضرورت انجام این پژوهش را می توان در موارد زیر خلاصه کرد:

- ۱- افزایش دانش و آگاهی دانش آموزان با مفهوم و اهمیت کارآفرینی به عنوان ابزار کلیدی در اشتغال زایی، آشنایی با فناوری های روز و مقابله با تحولات جهانی.
- ۲- ارائه پیشنهاداتی به برنامه ریزان آموزشی و درسی جهت تجدیدنظر در محتوای کتاب های آموزش حرفه و فن بر مبنای توجه بیشتر، به کارآفرینی و مولفه های آن.

۱-۴- اهداف پژوهش

الف) هدف کلی پژوهش

هدف کلی این پژوهش بررسی مولفه های کارآفرینی در کتاب های درسی آموزش حرفه و فن دوره راهنمایی می باشد.

ب) اهداف جزئی پژوهش

- تعیین میزان توجه به مولفه ی توفیق طلبی در کتاب های درسی آموزش حرفه و فن.
- تعیین میزان توجه به مولفه ی ریسک پذیری در کتاب های درسی آموزش حرفه و فن.
- تعیین میزان توجه به مولفه ی مسئولیت پذیری در کتاب های درسی آموزش حرفه و فن.
- تعیین میزان توجه به مولفه ی سخت کوشی در کتاب های درسی آموزش حرفه و فن.
- تعیین میزان توجه به مولفه ی کنترل درونی در کتاب های درسی آموزش حرفه و فن.
- تعیین میزان توجه به مولفه ی نوآوری و خلاقیت در کتاب های درسی آموزش حرفه و فن.
- تعیین میزان توجه به مولفه ی سیالی در کتاب های درسی آموزش حرفه و فن.
- تعیین میزان توجه به مولفه ی تحمل ابهام در کتاب های درسی آموزش حرفه و فن.

۱-۵- سوالات پژوهش

الف) سوالات اصلی

- تا چه اندازه در محتوای کتاب آموزش حرفه و فن سال اول دوره راهنمایی به مولفه های کارآفرینی توجه شده است؟
- تا چه اندازه در محتوای کتاب آموزش حرفه و فن سال دوم دوره راهنمایی به مولفه های کارآفرینی توجه شده است؟
- تا چه اندازه در محتوای کتاب آموزش حرفه و فن سال سوم دوره راهنمایی به مولفه های کارآفرینی توجه شده است؟

ب) سوالات ویژه

- تا چه اندازه در محتوای کتاب های درسی آموزش حرفه و فن به مولفه ی توفیق طلبی توجه شده است؟
- تا چه اندازه در محتوای کتاب های درسی حرفه و فن به مولفه ی ریسک پذیری توجه شده است؟
- تا چه اندازه در محتوای کتاب های درسی حرفه و فن به مولفه ی مسئولیت پذیری توجه شده است؟
- تا چه اندازه در محتوای کتاب های درسی حرفه و فن به مولفه ی سخت کوشی توجه شده است؟
- تا چه اندازه در محتوای کتاب های درسی حرفه و فن به مولفه ی کنترل درونی توجه شده است؟
- تا چه اندازه در محتوای کتاب های درسی حرفه و فن به مولفه ی نوآوری و خلاقیت توجه شده است؟
- تا چه اندازه در محتوای کتاب های درسی حرفه و فن به مولفه ی سیالی توجه شده است؟
- تا چه اندازه در محتوای کتاب های درسی حرفه و فن به مولفه ی تحمل ابهام توجه شده است؟